

Illés György

Párizsi levél

A *Notre Dame* környéki régi sikátorokban bolyongtam. Ezek a mellékutczák árasztják magukból a Párizs-hangulatot. Nehéz megfogalmazni az okát. Talán a franciaerkélyes ablakok. Talán a meredek, majdnem függőleges háztetők, amelyekből manzárdszobák nyílnak. A háztetőkön rengeteg kémény. Kellett a sok külön kéményfolyosó, hiszen kandallókkal fűtöttek a régi házakban. Talán egy-egy kis bisztró vidám és sárga ernyője. A pékség kirakatában az étvágygerjesztő sütemények. Parfümillet. Egy pincér feltűrt ingujjal, csípőre tett kézzel a kávéház előtt...

Hová is mehetnék máshová, mint a *Boul'Mich*-re. Nekem a Szent Mihály útja az ifjúság. Aki diákkorában csak álmában járt itt, mint én is, annak az Ady-vers hozza vissza a fiatalságot. Nekem ez a költemény maga a dallam, tizenhét éves korom borzongása. A váratlan megszemélyesítések, a szokatlan jelzőhalmozások, a füstösek, furcsák, búsak, bíborak. Először járok itt, minden utcakő számomra ereklye, minden pad olvasmányok tanúja, minden platánfa maga a poézis, minden büfékirakat terülj-terülj asztalkám, minden kávéházi terasz, az elízium.

A párizsiaknak gyakorlatiasabbak az emlékeik, de ugyanolyan meghittek. Az első egyetemi évek, szerelmek... Ide látszik a *Sorbonne* kupolája. A fiatalság ma is itt sétál, itt szalad, itt hidalja át az ebédet kávéval és vajas *croissant*-nal.

Elérkeztem a *Luxembourg*-kerthez. Itt szeretett pihenni, olvasni Ady. Leültem a nagy, kerek medence partjára, és néztem a vitorlást eregető, kergető gyerekeket. Vidám kiáltásokkal rakták a vízre hajóikat, hogy elindulhasson a verseny. Kis zászlócskákkal különböztették meg őket és hosszú botokkal indították útra. Az

enyhe szélben a medence közepéig együtt maradt a mezőny, ott egy vitorlás előretört és szépen megdőlve siklott a túlsó kőpart felé. Egy kisfiú egy darabig ott állt a többi versenyzővel, mozdulatlanul, aztán kitört ő is, átszaladt a medence túlsó felére és ott várta be hajóját a kőszegélyre tér-

delve. Két tenyerét a víz felszíne fölött úgy tárta szét, mintha madárkát akarna elfogni. A hajót diadalmasan kiemelte a vízből, magához szorította, trikóján végigcsorgott a víz...

A parktól nem messze van a *Café de Flore*, ahol Ady szívesen tanyázott. Végigjártam a teraszt, sehol egy hely. Az emberek sorban állnak, hogy bejuthassanak. A székek és asztalkák átnyúlnak a sarkon túlra is, éppen szemben a *Saint Germain des Prés* apátsági templom rendíthetetlen kövekből faragott román tornyával. Itt végre felszabadult egy asztal, benne voltam a sűrűben. A pincér egy perc múlva hozta a sört és mindjárt letette mellé a blokkot. Hátradőltem a nádfonatú székben, és néztem az utca hullámlását. A kávéház belsejéből kilépett a teraszra egy nyugodt járású, sasorrú, makulátlan eleganciájú úr, középtermetű, karcsú férfi. Balra nézett, jobbra nézett. Mögötte negyed lépéssel, kissé előre hajolva, tisztelettudó várakozásban egy pincér. A sasorrú nem lehetett más, csak a kávéház tulajdonosa... Ezt az arcot már láttam valahol, gondoltam. Persze, hogy láttam. Ezer és tízezer változatban tűnik fel a párizsi utcán. Homloka magas, szeme fekete és roppant eleven, orra hatalmas, de nem aránytalan. Teste csupa ín, arca csupa mozgékonyság, az egész emberből szikrázik a villamos feszültség. Milyen jellegzetesen francia! Hirtelen erős kedvet éreztem, hogy tréfásan megszólítsam: Bocsánat, nem Voltaire úrhoz van szerencsém? Csak a bodros, régi páróka hiányzik, az orr, a szem, az arcél megszólalásig hasonlít.

Leballagtam a folyópartig. Éreztem a Szajna-szagot, és fölötte az ég színét, amelybe talán a tenger is belejátszik, hiszen „csak” 150

kilométernyire van. Lementem az alsó rakpartra, ahol a platánok kinőnek a macskakövek közül, és sátrukat rávetítik a rakpart felső emeletére. Leültem egy padra, mögöttem kis márványtábla, egy diák esett itt el 1944 augusztusában, a németek elleni felkelés utolsó csataiban. Sok ilyen táblácska van Párizsban, a legváratlanabb helyen bukkan fel egy-egy. *Mort pour la patrie*. Meghalt a hazáért. Ritkán láttam egyet-egyet virág nélkül.

A régi Párizs egyik utcájában laktunk. Keskeny, szabálytalan, egyik-másik háza rakoncátlanul előreugrik. Olyan is van, amelynek homlokzata ferdén áll az utca vonalához képest. Lehet, hogy rejteget valahol műemléket is. Amikor egy eldugott beugróhoz értem, egy *clochard* feküdt, és édesdeden aludt. A *clochard* az a bizonyos sokat emlegetett, híd alatt lakó csavargó, munkanélküli vagy munkakerülő, Párizs és a Párizsról szóló filmek jellegzetes alakja. Az úttesten álltam,

de félre kellett ugranom, mert egy robogó hajtott végig a szűk utcán. A motorzúgásra felébredt a *clochard*, felült, hátát a falnak támasztotta, feje alól kivette összehajtogatott felsőkabátját, leporolta, zsebéből előhalászott egy üveg bort. Az újságparírt, amelybe a palackot bebugyolálta, kiteregette az aszfaltra, a kabát belső zsebéből fehér kenyeret húzott elő, nadrágzsebéből kis pohár is előkerült. Töltött a borból, aztán megszólalt:

– Uram, megkínálhatom önt ebből a kis vörösborból?

Clochard volt, nem koldus...

A *Montmartre* tövében voltunk, fejünk felett Párizs nagyon híres épülete, a *Sacre-Coeur*, a Szent Szív temploma. Méretei lenyűgözőek, belülről csodálatos... Meredek lépcsőkön, falusias házak és nappal oly kopár és bánatos éjjeli lokálok mellett kapaszkodunk fel a *Montmartre*-ra. Minden sarkon és lépcsőfordulóban Utrillo képeinek modelljeit kerestük, de nem találtuk. A *Place du Tertre* (Festők tere) kiskocsmái körül szakállas, festékfoltos nadrágú festők. A

Paradicsom nevű kiskocsmá teraszáról figyeltük az egyiket. A képén egyelőre csak a *Sacre-Coeur* fehér tornya látszott. Nem sietett fölrakni a színeket, inkább folyton körbejárta a szemét. Feltűnt a meredek utcán egy turistacsoport, s egyszerre lázas színkeverésbe és palettadörgölésbe fogott. Szőke szakállába törölte ecsetjét, de előbb gondosan egy kis eget festett vele. Három koros hölgy a festő felé tartott. Egész idő alatt nem festett ilyen buzgalommal. Báránnyelűt pötytyintett az égre, a *Sacre-Coeur* kupolája alá. A három nő kis távolságból áhítattal figyelte. Még ádázabb festés. Mire a pincér kihozta nekünk a fehér bort, a *blanc de blanc*-t, a „legfehérebb bort”, már beszélgettek. Mire megittuk, a festő már levette az állványáról a soha el nem készülő képet. Új vásznat feszített fel, s a három hölgy megegyezett, melyikük legyen az első modell...

Tovább mentünk, megkerestük a régi fogadót, ahová Loutrec, Manet és Picasso járt. A múlt század húszas éveiben Hemingway is gyakran benézett ide. Itt forgatta Woody Allen az „Éjfél Párizsban” című filmjét.

Többször körüljártuk a *Notre-Dame*-ot.

Üdvözöltük a híres kőszörnyetegeit, a kimérákat, a vénasszonyfejű sasmadarakat, a bánatos pelikánt, a madártestű, őrjöngő szemű férfialakot, az emberábrázatú sörényes lovat, a nagyfülű sátánfiókát. Legjobban a gondolkodó ördög tetszett. Könyökét mellvédre támasztja, állát a tenyerébe fekteti, olyan merengve és elmélyülten nézi a várost, hogy a nyelve is kilóg a szájából.

Eljöttem búcsúzni Párizstól, sok kedves hely közül a legkedvesebbre: a *Saint Germain des Prés* templom kertjébe. Alkonyodik. Jó ponton helyezkedtem el: a középkor és Apollinaire között. Felettem a torony. Nagy fehér kövek, helyenként megőszültek. A kő fordítva őszül: megsötétedik. A torony és a padom között nyolc évszázad. Jobbra Apollinaire feje, Picasso bronzszobra,

profilját fordítja felém. *Madár dalol itt valahol, én azt hiszem, hogy a te lelked.* Felállok, szemből nézem, fenséges. *Párizs, te magad vagy értelem, nemesség, kedvünk irányait a végzeted kiszabja.* Most látom, hogy szája kicsi, orra remegő, haja a nyakába hull. A talpazatot is Picasso tervezte, négyszögletes oszlop, felső lapja ferde, s ettől a szobor lebegésnek indul.

Nem messze tőlem két fiatal lány ül a pázsiton, az egyik szőke, a másik fekete. Karcsúak, hosszú lábúak, olcsó áruházban vásárolt holmi van rajtuk. Semmi festék az arcukon, csak szelídség és charme. Nagyokat nevetnek Párizs kellős közepén. Nem

zavartatják magukat, énekelnek. Az első dalt nem ismerem, a másodikat jól: *A la claire fontaine, a tiszta forrásnál, ahova elmentem, oly jó volt a víz, hogy megfürödtem benne, Réges-régen szeretlek, soha nem felejtelek el...* Aztán egy balladába fogtak. De jó, ezt is ismerem... Magamban én is dúdolom a szerencsétlen márkiné történetét, akire a király szemet vetett, férjéből marsallt csinált, de a királyné olyan szagos rózsákat küldött az új asszonynak, hogy illatukba belehalt. Kinek énekelnek? Maguknak. Miért? Mert jólesik nekik. Mert Párizsban vannak, az igaziban, a régiben, az újban, az örökben. Apollinaire-ében, Picassoében és Adyéban, József Attiláében, Radnótiében.

Radnóti által lefordított Apollinaire-sorokat mormolva megyek ki a kertből:

*S mit is mondhatnék, lélek ez,
de dallá lett s dalol a fáról
S szívemből égi rózsá lesz
mit is mondhatnék e madárról.*